

ÖĞRENME ORTAMI OLARAK ATÖLYELERİN İNCELENMESİ: BİR ÖZEL İLKOKUL ÖRNEĞİ*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Melek GÜNERİGÖK¹, Gülgün BANGİR ALPAN²

* Bu çalışma, Prof. Dr. Gülgün Bangir Alpan'ın danışmanlığında tamamlanan birinci yazarın Öğrenme Ortamları Olarak Atölyeler: Bir Özel İlkokul Örneği isimli yüksek lisans tezinden üretilmiş olup Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi (2019) isimli kongrede sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1 Sınıf Öğretmeni, MEB Özel Öğretim Kurumu, Ankara, Türkiye, melegunerigok@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5080-2699.

2 Prof.Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara, Türkiye, bangir@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4652-7652.

Geliş Tarihi: 14.02.2021 Kabul Tarihi: 24.11.2021 DOI: 10.37669/milliegitim.879901

Öz: Yaşantılar sonucu gerçekleşen öğrenmenin niteliği, etkileşimde bulunulan çevrenin koşulları ve olanakları ile yakından ilişkilidir. Öğrenme ortamı da söz konusu çevrelerden birisidir. Bu çalışmanın amacı öğrenme ortamı olarak özel bir okul kapsamında ders dışı etkinliklerin yer aldığı atölyelerin incelenmesidir. Çalışmaya konu olan atölyelerin hedefi öğrenciler için bireysel farklılıklara duyarlı özgür ve alternatif öğrenme ortamı oluşturmaktır. Bu çalışmada derinlemesine veri toplanabilmesi için nitel araştırma yöntemi; desen olarak da olgubilim kullanılmıştır. Atölyelerin işleyişi ve öğrenci üzerindeki etkileri ile ilgili olarak paydaş görüşlerine, deneyimlerine ve araştırmacı gözlemlerine yer verilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu; Ankara'nın Gölbaşı ilçesindeki bir özel ilkokulda öğrenim görmekte olan araştırmaya gönüllü olarak katılan ilkokul öğrencileri (10), velileri (10) ve öğretmenleri (7) oluşturmuştur. Katılımcıları belirlemede seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden, amaçsal bir örnekleme türü olan "uygun örnekleme" kullanılmıştır. Veri analizi çalışmasında yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlem kayıtları ile içerik analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular şöyledir: Atölyeler, öğrencilere öğrenci merkezli yaparak yaşayarak özgür öğrenme ortamları sunmaktadır. Öğrencilerin merak duygusunu artırmaktadır. Akran öğrenmesine zemin hazırlamaktadır. En sevilen atölyeler el sanatları ve ekoloji atölyeleridir. Ekoloji atölyelerinde doğal ve sağlıklı ürünler üretilmektedir. Atölyelerdeki karma yaş uygulaması zaman zaman atölye yönetimini güçleştirmektedir. Öğrenciler bahçenin kullanıldığı, materyali bol, geniş mekanlara sahip atölyeleri hayal etmektedirler.

Anahtar kelimeler: Öğrenme ortamları, Atölye, İlkokul

EXAMINATION OF WORKSHOPS AS A LEARNING ENVIRONMENT: A CASE OF PRIVATE PRIMARY SCHOOL

Abstract:

The quality of learning that takes place because of experiences is closely related to the conditions and possibilities of the interacting environment. The learning conditions is one of these environments. The aim of this study is to examine the workshops in which extracurricular activities take place within the scope of a private school as a learning environment. The aim of the workshops that are the subject of the study is to create a free and alternative learning environment sensitive to individual differences for students. The qualitative research method was used in this study to collect in-depth data, and phenomenology was used as a pattern. Stakeholder views, experiences and researcher observations are included regarding the functioning of the workshops and their effects on students. The research's study group consisted of primary school students (10), parents (10) and teachers (7) who volunteered to take part in the study and were enrolled in a private primary school in Ankara's Gölbaşı district. The participants were chosen using one of the non-random sampling methods, "appropriate sampling," which is a type of purposive sampling. In the data analysis study, content analysis was performed with semi-structured interview and observation records. The findings are as follows: Workshops provide free learning environments by focusing on the students and allowing them to participate in them. It increases students' curiosity. It lays the groundwork for peer learning. The most popular workshops are handicrafts and ecology workshops. Natural and healthy products are produced in ecology workshops. The mixed age practice in the workshops makes managing the workshop difficult at times. Students feel passionate about workshops in which they can use the garden, have a lot of materials, and have a lot of space.

Keywords: learning environments, workshop, primary school

Giriş

Bireyin davranışlarını değiştirmek ve biçimlendirmek isteyenler "öğrenme" kavramı ve yaşamsal önemi ile yakından ilgilidirler. Çocuğunun öğrenmesine yardım etmek isteyen anne-babalar; sınıftaki öğrenmenin etkili ve verimli olarak gerçekleştirilmesine rehberlik etmek isteyen öğretmenler, tüketiciye ürününü satmak isteyen üretici veya satıcılar, reklamcılar; seçilmek isteyen politikacılar örnek olarak gösterilebilir (Senemoğlu, 2002). Öğrenme, yaşamın her aşamasındaki öğrenmeleri, diğer

bir değişle olumlu ve olumsuz yönde gerçekleşebilecek kazanımları kapsayan genel bir kavramdır (Aykaç, 2005). Öğrencilerin öğrenme niteliğini artırmak için, öğrencilerin bireysel farklılıkları ve öğrenme süreçlerini anlamak önemlidir. Öğrenme bilişsel veya davranışsal kuramlar çerçevesinde açıklanabilir, ancak aynı zamanda öğrenme ortamındaki deneyimleri de dikkate almak gerekir (Marton ve Booth, 1997). Fiziksel ortamın araç-gereç, ısı, ışık ve ses açısından özelliklerini ifade eden öğrenme ortamı, öğrenciyi öğrenmeye yöneltmek, çeşitli öğrenme stratejilerinin kullanılmasına zemin hazırlamak ve öğretim araçlarını içermek yoluyla öğrenmeyi kolaylaştırabilmektir (Bacanlı, 2005). Öğrenme ortamının mekân, donanım, araç, gereç ve özel düzenlemeler olmak üzere çeşitli boyutları vardır. Öğrenme ortamlarının temel amacı eğitim süreçlerine etkililik, zenginlik ve çeşitlilik sağlamaktır. Çeşitli öğrenme-öğretme yardımcıları kullanmak eğitimi daha somut yapar ve böylece daha iyi soyut kavramlar oluşturma olanağı sağlar. Öğrenme süreçlerinde eğitim ortamlarından uygun biçimde yararlanıldığında öğrenme kolaylaşmakta, algılar güçlenmekte, öğrenme aktifleşmede, öğrenmeye karşı ilgi artmakta, izlenimlerin kalıcılığı artmakta, öğrenme zenginleşmektedir (Alkan, 2011). Öğrencinin öğrenme ortamında yaşadığı deneyimlerin kazanımlarını açıklamada, çoğu zaman ortamın fiziksel koşullarından ayrı olarak araştırmaya değer bir çok değişkenle karşılaşmaktadır. Atölyeler sözü edilen değişkenlerden biridir. “Atölye” kavramı sadece fiziksel koşulları açıklayan bir kavram değildir. Eğitim programı, öğrenci, öğretmen, araç gereç, deneyim akran öğrenme ve öz değerlendirme gibi birden fazla öğeyi içinde barındırmaktadır (Arı, 2015).

Atölyeler uygulamalı eğitimin yapıldığı mekânlardır. Gosser ve Roth (1998), Atölye çalışmalarını klasik anlatılardan ziyade uygulamalı etkinlikleri içeren, takım çalışmasını ve etkili iletişimi esas alan bir eğitim şekli olarak tanımlayıp atölye çalışmasını yöneten liderin iletişim ve problem çözme becerileri yüksek, takım çalışmasına inanan, aktif katılımı destekleyen ve esnek uygulamalara yer verebilen nitelikte olması gerektiğini söylemişlerdir. Atölye çalışmaları özellikle yeni beceriler ve davranış değişikliklerinin hedeflendiği alanlarda aktif olarak kullanılır (Russell, Hey, Thoen ve Walz, 1987). Farklılaşan eğitim programları ve yapılandırmacı yaklaşım ile atölye çalışmalarının gün geçtikçe daha fazla kullanıldığı görülmektedir (Zarske, Sullivan, Carlson ve Yowell, 2004).

Atölyeler uygulamalı eğitimin yapıldığı mekânlar olması nedeniyle temel eğitim için oldukça önemlidir. Okulöncesi eğitim ve ilkökul, bireyi yaşama hazırlayan, öğrenmeyi başlatan önemli çevrelerdir. Atölyelerde öğrenciler birden çok duyu organını kullanarak, yaparak yaşayarak somut bir şekilde öğrenmektedir. Öğrencinin atölyede kazandığı bilgi ve beceri, yaparak ve yaşayarak edinildiği için daha kalıcı ve kullanılabilir olmaktadır (Özyılmaz, 2009).

Yaparak yaşayarak öğrenme ile çocuklar kendilerini özgür ve mutlu hissetmektedir. Dünyada, bahsi geçen öğrenme ortamına ve uygulamalara sıklıkla rastlanmaktadır. Alternatif okul örneklerinden olan Summerhill, 1921 yılında İngiltere’de kurul-

muştur. Bu okulda çocuklar özyönetimleri ve özgürlükleri sayesinde kendi kararlarını kendileri vermektedir. Çocuklar okul programında yer alan hoşgörülü öğrenme ortamında kendilerini mutlu ve güvende hissetmektedirler (Summerhill School, 2019). Derslere devamın zorunlu olmadığı okulda her gün çeşitli atölyeler açılmakta olup çocuklar katılacakları atölyeleri seçme özgürlüğüne sahiptir (Summerhill: Özgürlüğün işe yaradığını gösteren okul, 2014). Bir uygulama ortamı olan Reggio Emilia projesinde çocuk; hak sahibi, araştırması, bilginin aktif yapıcısı olan sosyal bir varlıktır. Öğretmen ise; işbirlikçi, ortak öğrenen, rehber, kolaylaştırıcı, araştırmacı, bilgiyi yansıtıcı ve düşünmeyi ilerletici bir konumda bulunmaktadır (Hewett, 2001). Okulda çocuklar için esnek zamanlar bulunmaktadır bu saatlerde istedikleri atölyede vakit geçirebilmektedirler. Atölyelerde doğal malzemelerle tasarımlar yapan çocuklar sonrasında yaptıkları çalışmalar ile ilgili öğretmenleri ile paylaşımında bulunmaktadır (Pekdoğan, 2016). Waldorf okulunda ise öğleden sonraları çocukların aktif olduğu atölye biçimindeki derslere zaman ayrılmıştır. Çocuklar günün yorgunluğunu atarken aynı zamanda sanatsal faaliyetlere, el işine, spora, müziğe zaman ayırarak vakit geçirmektedirler (Barnes, 1990). Bu yönüyle Emilia okulunu hatırlatmaktadır. Demokratik okullarda, öğrenme için mekan sınırsızdır. Okulda imkan bulunamayınca bir konuyu öğrenmek için dış çevre olanaklarından da yararlanılabilmektedir. Okulda bir hafta veya daha uzun süreli atölyeler bulunmaktadır. Öğrenciler dahil olmak üzere okuldaki herkes atölye açabilir ve başkalarını bu atölyelere davet edebilir (Hecht' an aktaran Korkmaz, 2013). Diğer alternatif okul örneklerinde olduğu gibi Emmi Pikler okulunda da atölyeler ders dışı etkinlikler olarak uygulanmaktadır (Ertuğrul, 2019).

Değişen ve gelişen koşulların etkisiyle Türkiye'de de dünyadaki örneklerle benzer okullara ve uygulamalara rastlamak mümkündür. Mekan, katılımcılar ve yapılan etkinliğe göre çeşitlilik gösteren birçok atölye modeli vardır: Fen ve doğa atölyeleri, STEM atölyeleri, teknoloji atölyeleri, sanat atölyeleri, sağlık atölyeleri, tasarım- beceri atölyeleri örnek verilebilir. MEB'in 2023 vizyonunun bir parçası olan bu atölyeler bir bakıma çağdaş eğitim kuramlarının temelini oluşturan Ellen Key ve Maria Montessori'nin Çocuktan Hareket Akımı'nın, J. Dewey'in Aktif okulunu, Östreich'in Birlik okulunu, Bolonski'nin Endüstriyel İş okulunu anımsatmaktadır (MEB, 2018). Alternatif okulların temelini oluşturan ve günümüzde hala varlığını sürdüren Summerhill, Emilia, Waldorf, E.Pikler okulları, demokratik okullar, orman okulları hatta okulsuz eğitim örneklerinde dahi bu tür atölyeler ön plana çıkmaktadır. Hepsinin ortak noktası, çocukları mutlu ve üretken kılarken, çocuğun özgünlüğünü, çocuk olma duygusunu korumaktır. Atölyeler, verilen okul örneklerinde ve uygulamalarda olduğu gibi çocuklarda dayanışma, birlik olma, paylaşma, sosyal sorumluluk duyma, öz düzenleme, problem çözme, sabır gösterme gibi bu çağda en çok ihtiyaç duyulan bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerileri de kazanmalarına zemin hazırlamaktadır. Alan yazında bu araştırmanın konusu olan öğrenme ortamı olarak atölyeleri de kapsamına alan, ders dışı etkinlikler veya sınıf dışı etkinlikler konulu araştırmalara rastlanmaktadır. Çeşitli felsefi temelleri olan ders/sınıf dışı eğitimin, araştırılması gereken bir alan ve önemli

bir öğrenme-öğretme ortamı olduğu düşünülmektedir (Berberoğlu-Okur ve Uygun, 2013).

Sabo ve Mureşianu (2015), ilkokul öğrencilerinden oluşan öğrenme grupları ile gerçekleştirilen ders dışı etkinliklerin öğrencilere kişiler arası ilişkileri geliştirme, esnek düşünme ve sorumluluk duygusu kazandırdığını vurgulamışlardır. Notara ve arkadaşları (2021), çocuklar arasında ders dışı etkinlikler ile kilo durumu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Öğrencilerin spor etkinliklerine katılmalarının azalması ile kilo artışı arasında ilişki bulunmuştur. Araştırmacılara göre veliler, çocuklarını ders programı dışındaki fiziksel etkinliklere katılma yönünde desteklemelidirler. Chiu ve Lau (2018), Çin kültürel bağlamında ders dışı etkinliklere katılım ile küçük çocukların okula hazır bulunuşlukları ve psikososyal sonuçları arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, ders dışı etkinlikler, çocukları okula hazırlık ve sosyal yeterlilik yönünden olumlu, ancak ders dışı etkinlikleri sevmeye yönünden olumsuz etkilemiştir. Tahira, Hassana ve Othmana (2013), ders dışı etkinliklerin yönetilmesine ilişkin sorunları belirlemeyi, yöneticilerin ve öğretmenlerin niteliğini artıracak çözümler bulmayı amaçlamışlardır. Yolcu, Barış ve Bakar (2017), çalışmalarında ders dışı etkinlikler kapsamında yer alan çocuk kulüplerine devam eden öğrencilerin ailelerinin orta ve üst toplumsal sınıftan olduklarını söylemektedirler. Aileler bu yolla çocuklarının sosyalleşmelerini, ilgili kulüp alanında gelişmelerini, sanatsal ve estetik bir değer geliştirmelerini istemektedirler. Çocuk kulüpleri kapsamında yürütülen etkinliklerin ücretli olması katılımı sınırlandırırken, okullara ve görev alan öğretmenlere ek gelir getiren bir yönü de içermektedir. Ebeveynlerin de öğretmen ve yöneticiler kadar, ders dışı etkinlikler bakımından öğrencileri desteklemeleri gerekir. İlgili araştırmalar ders dışı etkinliklerin alternatif bir öğrenme ortamı olmasından, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimlerine katkısından ve paydaş olarak öğrenci öğretmen, yönetici ve veli katılımından söz etmektedir.

Ayrıca yukarıdaki araştırmalardan farklı olarak ders içi ve dışı öğrenme ortamı olarak atölye konulu sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bunlar; Resim ve Görsel Sanatlar derslerindeki (Haykır, 2010; Kenavlı, 2017; Kıratlı, 2005; Reyhanlı, 2012; Uğurlu, 2007; Yalınzoğlu, 2013); Bilim merkezlerindeki atölyelere (Ok, 2018) ve Bazı atölye ve laboratuvar derslerine (Yıldız, 2004); Öğretmenlerin mesleki gelişim atölyelerine (Töre, 2017) ilişkin yapılmış çalışmalardır. Bu çalışma ise ders dışı etkinlikler ve öğrenme ortamı olarak tanımlanan atölyeleri konu edinmiştir. Bu nedenle çalışma ders dışı öğrenme etkinlikleri ile zenginleştirilmiş ve oluşturulmuş atölye ortamları bulunan bir özel ilkokulda gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ders dışı etkinlikleri kapsamına alan atölye kavramını irdelemesi bakımından da alanyazına katkı getireceği düşünülmektedir. Ayrıca öğrencilerin öğrenmeye etkin katılımlarına, gelişimlerine katkı sağlayacak alternatif öğrenme ortamları olarak atölyelere duyulan ihtiyaca vurgu yapacağı umulmaktadır.

Bu araştırma genelde öğrenme ortamları, özelde atölyelerin eğitimde kullanımının olası doğrularına odaklanmaktadır. Araştırmanın genel amacı okuldaki atölyelerin

işleyişi, öğrencilere olası katkıları, öğrenci öğretmen ve veliler üzerindeki etkilerini; paydaşların atölyelerle ilgili görüşlerine, değerlendirmelerine, deneyimlerine ve araştırmacı gözlemlerine dayalı olarak incelemektir. Yanıt aranmaya çalışılan araştırma soruları şöyledir: Öğrenci, öğretmen, veli ve araştırmacının okulda bulunan atölyelerin; öğrenmeye katkısı, işleyişi, fiziksel ortam düzenlemesi, uygulanan yöntem ve teknikler, açılması hayal edilen atölye etkinliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Katılımcılar

Bu araştırmada nitel araştırmaya özgü olgubilim deseni tercih edilmiştir. Bu nedenle amaçlı örnekleme yöntemlerinden “ölçüt örnekleme” kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, örneklemin araştırma amaçlarında belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşturulmasıdır. Bu durumda örneklem için belirlenen ölçütü karşılayan birimler, örnekleme alınır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014). Bu araştırmada kullanılan ölçüt, seçilecek birimin, öğrenme uygulamaları olarak okullarda sıklıkla rastlanan ders dışı sanat, spor etkinliklerinin yanısıra ekolojik sistem, ev ekonomisi, matematik ve deneysel çalışmalar, işaret dili gibi farklı atölyeleri bulunan ve atölyelere etkin katılımı destekleyen bir okul özelliği taşımasıdır. Bu gerekçelerle, çalışma grubu olarak belirlenen okulda öğrenim gören ilkökul öğrencileri, veliler ve öğretmenler seçilmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunda, Ankara ili Gölbaşı ilçesindeki bir özel ilkökulda öğrenim gören ilkökul öğrencileri (10), veliler (10) ve öğretmenler (7), gönüllü olarak yer almışlardır. Buna göre toplam 27 kişi ile görüşme yapılmıştır. Öğrencilerin 7’si kız 3’ü erkektir. Yaşları 7 ile 10 arasında değişmektedir. Öğrencilerin 3’ü ilkökul 1. sınıfta, 3’ü ilkökul 2. sınıfta, 2’si ilkökul 3. sınıfta diğer 2’si de ilkökul 4. sınıfta öğrenim görmektedir. Velilerin 7’si kadın 3’ü erkektir. Yaşları 38 ile 44 arasındadır. Velilerin 6’sı lisans, 2’si yüksek lisans ve 2’si doktora mezunudur. Velilerin mesleklere göre dağılımları şu şekildedir: Akademisyen 1, Şehir Planlayıcı 1, Doktor 1, İletişim danışmanı 1, Öğretmen 1, Mühendis 1, Yazılımcı 1, Oyuncu 1, Biyolog 1, Serbest meslek 1 kişidir. Velilerin 9’u bir işte çalışmakta 1 kişi de çalışmamaktadır. Öğretmenlerin 7’si kadındır. Yaşları 28 ile 41 arasındadır. Mesleki kıdemleri 4 ile 15 yıl arasındadır. Öğretmenlerin mezun oldukları bölümler şu şekildedir: Okul öncesi öğretmenliği 2, Sınıf öğretmenliği 2, Biyoloji 1, İngilizce 1 ve Sosyal bilgiler öğretmenliği 1 kişidir. Bu kişilerden 1’i okulda müdürlük, 2’si sınıf öğretmenliği, 2’si okul öncesi öğretmenliği, 1’i İngilizce öğretmenliği ve 1 kişi de atölye öğretmenliği yapmaktadır. Öğretmenlerin 6’sı lisans 1’i yüksek lisans mezunudur.

Veri toplama Süreci ve Analizi

Araştırma için gerekli veriler; ilgili konu hakkında derinlemesine ve çeşitli bilgi sağlayabilmek için yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlem formu ile toplanmıştır.

Görüşme ve gözlem formu için, ikisi eğitim bilimleri, biri sınıf eğitimi alanından olmak üzere üç uzmandan görüş alınmıştır. Görüşme formları, öğrenciler veliler ve öğretmenler için ayrı hazırlanmıştır. Görüşme formu uygulanmadan önce bir öğrenci, veli ve öğretmenle ön görüşme yapılmış, görüşme tamamlandıktan sonra öğrencinin, velinin ve öğretmenin görüşme sorularına verdiği yanıtlar çözümlenerek dökümü yapılmıştır. Ayrıca soruların anlaşılabilirliği bakımından da katılımcıların görüşleri alınmıştır. Anlaşılmayan soru maddeleri değiştirilmiştir. Aynı şekilde üç kez de gözlem denemesi yapılmıştır.

Görüşmeler Mart-Nisan 2019 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler, veliler ve öğretmenlerle birebir yapılan görüşmeler araştırmacı tarafından yüz yüze yapılmış ve ortalama 30-50 dakika sürmüştür. Görüşmeler sırasında yazı ile not tutulmuş, izin veren katılımcının ses kaydı alınmıştır. Öğrencilerle görüşme yapmak için öğrenci velilerinden okul idareleri aracılığıyla izin alınmıştır. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde sorular gerektiğinde tekrarlanmış, ifadeler basitleştirerek açıklanmaya çalışılmıştır. Görüşme sorularından bazıları şöyledir: (1) Okul hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Okulunuzu diğer okullardan ayıran özellikleri nelerdir? (2) Okulda açılan atölyeleri (atölyelerde kullanılan fiziksel ortam, araç-gereç, uygulanan öğretim yöntem ve teknik vb. açılardan) değerlendirir misiniz? (3) Hayal ettiğiniz açılmasını düşündüğünüz atölyeler var mı? Örnek verir misiniz? (4) Atölyeleri öğrenmeye katkıları yönünden değerlendirir misiniz?

Yarı yapılandırılmış gözlem formu, çalışma süresince atölyelerin genel durumu, yapılan etkinlikler, ürünler, araç gereç, yöntem, değerlendirme teknikleri, fiziksel ortam, öğrencilerin ilgi ve davranışlarına ilişkin veri çeşitlemesi amacıyla geliştirilmiş ve kullanılmıştır. Gözlem için çalışmanın yapıldığı kurumdan yazılı izin alınmıştır. Araştırmacı yarı yapılandırılmış “pasif katılımlı gözlem” yöntemini tercih etmiştir. Pasif katılımlı gözlemlerde araştırmacı grupta ikinci plandadır, grubun doğal üyesi değildir. Avantajları; gözlemci hangi verileri toplayacağını bilir, verileri kaydetmek kolaydır, eleştirel düşünme mümkün olur. Dezavantajları ise; derinlemesine ve bağlamsal bilgi elde etme şansı azalır, farklı bakış açılarının yansıtılması mümkün olmayabilir, katılımcılarla etkileşim düzeyi düşüktür, araştırmacının yorumuna oldukça açıktır (Kılıç, Aydın, Ökmen ve Şahin 2019). Bu dezavantajları bertaraf etmek için araştırmacı atölyeleri (10) farklı zamanlarda üç kez gözlemiştir. Her bir gözlem yaklaşık 10 dakika sürmüştür. Gözlemci aynı zamanda okulda atölye açan ve öğrencilerin tanıdığı bir öğretmen olduğu için doğal ortamın ve etkileşimin korunacağı da düşünülmüştür. Araştırmacı kendi geliştirdiği kısaltmalar yoluyla, atölyelerin genel durumu, yapılan etkinlikler, ürünler, araç gereç, yöntem, değerlendirme teknikleri, fiziksel ortam, öğrencilerin ilgi ve davranışlarına ilişkin ilginç, tipik, sıra dışı ve önemli bulduğu gözlemlerini mümkün olduğu ölçüde not almaya çalışmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 184). Bu nedenle veriler gözlem anında ve gözlem anından hemen sonra alınan notlarla kayıt altına alınmıştır.

Görüşme ve gözlem verileri için içerik analizi yapılmıştır. Ses kaydına alınmış görüşmeler, yazılı metne dönüştürülerek araştırmacı notları ile karşılaştırılmış ve araştırmacının gözlem notları ile birlikte kodlama ve tematik kodlama yapılmıştır. Kayıtlar iki araştırmacı tarafından satır satır okunarak içerik kodları oluşturulmuştur. Kod listelerinden birbirleriyle ilişkili olanlar bir araya getirilerek tematik kodlama yapılmıştır. Tematik kodlamalarda araştırmacının soruları ile olan iç ve dış tutarlılığa dikkat edilmiştir. Kodlamalar karşılaştırılmış ve “Güvenirlilik= Görüş Birliği / Görüş Ayrılığı + Görüş Birliği x 100” formülüyle görüş birliği yüzdesi hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arasındaki güvenirlilik katsayısı Görüşme verileri için 0.90 bulunmuştur. Miles ve Hubermann’a (1994) göre kodlayıcılar arasındaki güvenirliliğin %80’ den fazla olması, güvenirlilik için yeterlidir. Kodlama sonucu elde edilen veriler tablolaştırılmış ve alıntı örnekleri ile zenginleştirilerek anlamlı bir gruplandırma yapılmıştır. Alıntılarda gerçek adlar yerine öğrenci için Ö1., öğretmen için Öğ1., veliler için V1.. ve araştırmacı gözlemleri için G1.. biçimindeki kısaltmalarla kodlama yapılmıştır. Bulgularda araştırmacı gözlemleri doğrudan alıntılarla diğer bulguları destekleyici olarak kullanmıştır. Araştırma bulgularının katılımcı görüşlerine ve gözlemlere ilişkin alıntılarla desteklenmesi, yöntem ve örneklem seçiminin ayrıntılı açıklanması, araştırmacılarından birinin ilgili kurumda öğretmen olması araştırmanın geçerliğinin sağlanması yönündeki çabalara örnek olarak gösterilebilir. Araştırmacının görüşme ve gözlem esnasında not tutması ve görüşmelerin bir kısmının ses kaydının alınması, veri çeşitliliği araştırmanın geçerliliğinin sağlanması yönündeki çabalardandır.

Bulgular

Araştırma Yapılan Okulun Özellikleri

Tablo 1’de araştırma yapılan okulun özelliklerine ilişkin öğretmen ve veli görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 1. Okulun Özelliklerine İlişkin Görüşler

Tema	Kod	Öğ(n=7)	V(n=10)
Okulun ayırt edici özellikleri	Atölye programları	4	4
	Yaparak yaşayarak öğrenme	2	5
	Anlayışlı ve demokratik ortam	7	6
	Özgür ve yaratıcı ortam	3	4
	Okul meclisi ve çember (güne dileklerle başlama ve sonunda değerlendirme)	5	1
	Karma yaş uygulaması	1	1
	Ekolojik sisteme duyarlı programlar	2	3
	Akademik kaygı olmaması	-	2
	Öğrenci sayısının az olması	1	1

Tablo 1'e bakıldığında öğretmen ve veliler, diğer okullarla karşılaştırıldığında okulun ayırt edici özelliklerini şöyle betimlemişlerdir: Özgür, yaratıcı, yaparak-yaşayarak gerçekleşen anlayışlı ve demokratik bir öğrenme ortamı ve atölye ve ekolojik sisteme duyarlı programlarının bulunması, farklı yaş gruplarının aynı atölyede eğitim görmesi, öğrenci sayısının az olması, akademik kaygı olmaması, çocuk fikirlerinin önemsenmediği çocuklarla birlikte karar alınan okul meclisleri ve çocukların güne başlarken ve günü sonlandırırken kendileri ifade edip rahatlayabilecekleri, paylaşımında bulunabilecekleri çember uygulamalarının bulunması. Aşağıda bazı öğretmenlerin görüşlerine ilişkin alıntılar yer almaktadır.

Burada özgür karar verebiliyorum. Yapmak istediğim şeylere ben ve çocuklar karar veriyoruz. Burada ilk defa anaokulları ile de çalışıyorum çünkü atölyeler karma yaş. Atölyelerde konu müfredat sınırlaması olmadan istediğim her konuyu öğrenme ortamına getirip materyal olarak da kullanabiliyorum (Öğ2).

Burada herkesin birbirini önemseydiği, saygı duyduğu bir ortam var. Öğrenci sabah kahvaltısını yapmadıysa, uykusunu almadıysa midesi bulanıyorsa ona destek olunuyor, uyuyabileceği bir kanepenin olduğu bir yer burası. Dolayısıyla duygu ve ihtiyaçlarını rahat anlatabilmesi ve kendini ifade etmesi ve kendini buraya ait hissedebilmesi açısından çok önemli bütün bunlar. Bir yandan okul meclisi olması, sabah çemberi olması güzel (Öğ5).

Haftada bir kez okul meclisi ve her gün, güne başlarken ve günü bitirirken çember ritüeli var. Sabah çemberinde herkes o sabah neler hissettiğini, paylaşmak istediği konuları anlatıyor. Kalan zamanda her çocuk kendi gününü planlıyor, gün akışı ile ilgili bilgiler veriyor. Akşam çemberlerinde gün içinde yapılan etkinlikler, katıldıkları atölyeler ve günün tamamı tek tek değerlendiriyor. "Okul meclisi"nde öğrenciler her hafta müdürleri, öğretmenleri ve okul çalışanlarıyla toplanıp kararları birlikte alıyor (G2).

Araştırmacı gözlemine ilişkin alıntı da diğer alıntıları desteklemektedir. Öğretmen ve veliler, okulun hoşgörülü ve esnek yapısı nedeniyle öğretmenlere ve öğrencilere karar verme özgürlüğü sunmasının önemli bir özellik olduğunu düşünmektedirler.

Mevcut Atölyelere ve Hayal Edilen Atölyeye İlişkin Görüşler

Tablo 2'de atölyelerin mevcut durumuna ve hayal edilen atölyeye ilişkin öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri bulunmaktadır.

Tablo 2. Atölyelerin Mevcut Durumuna ve Hayal Edilen Atölyeye İlişkin Görüşler

Tema	Kod	Ö(n=10)	Öğ(n=7)	V(n=10)
Atölyelere yönelik olumlu görüşler	Atölye ortamının öğrencinin merak duygusunu arttırması	9	7	8
	Yaşamsal beceriler edinilmesi	-	5	10
	Koşullar ve mekanın iyi olması	7	2	7
	Öğretmen ve öğrenci için özgür alan olması	6	4	3
	Anlamlı ve kalıcı yeni öğrenmeler sağlaması	-	7	6
	Çocukların seyerek katılması ve ayrılması	1	4	8
	Karma yaşın öğrenmeye açık bir alan oluşturması, çocukların birbirinden öğrenmesi	1	6	4
	Farklı disiplinlerin bir arada olması	-	3	4
	Öz düzenlemeyi sağlaması	-	2	4
	Öğretmeni araştırmaya, hazırlanmaya teşvik etmesi	-	5	1
	Alternatif cazip atölyeler olması	-	3	2
	Üretme hazzı sağlaması	-	1	4
	Yaratıcı düşünmeyi desteklemesi	-	2	2
	Özgüven sağlaması	-	1	2
	Okula bağlılığı arttırması	-	-	2
Atölyelere yönelik olumsuz görüşler	Çocukların beklentilerinin karşılanamaması	-	9	10
	Karma yaş grubunu yönetme güçlüğü	-	12	5
	Malzemeler ve ortamın yetersiz olması	1	5	4
	Planlama ve hazırlık sürecinin zaman alması	-	6	1
	Geri bildirim ve değerlendirmeye zaman kalmaması, süre sıkıntısı	-	5	1
	Atölye içeriğinin öğrenci yaşına ve ortama uygun planlanamaması	-	3	1
	Öğretmen tercihi yapılması	-	2	1
	Çocukların güvenliğini gözetmede zorlanma	-	-	1
Değerlendirme sorularının nesnel olmaması	-	-	1	

Hayal edilen atölye betimlemeleri	Ulaşılabilir ve erişilebilir yeteri kadar teknik malzeme, materyal ve mekan olması	2	8	-
	Her atölye için farklı alan olması	-	4	-
	Her atölyenin bütün çocuklara ulaşması	-	-	4
	Öğrenci sayısınının 20'den az olması	3	-	1
	Klasik derslik yerine heyecan verici atölye ortamı	3	-	-
	Bahçede olması	3	-	-
	Herkesin keyif alarak gelmesi ve çalışması	-	3	-
	İzlenmesi ve sürdürülebilir olması	-	2	1
	Yardımcı öğretmen veya gönüllü çalışan olması	-	-	1

Tablo 2'ye bakıldığında öğrenci, öğretmen ve velilere göre atölyelere yönelik olumlu görüşler şöyledir: Karma yaşın öğrenmeye açık bir alan oluşturması ve çocukların birbirinden öğrenmesi, çocukların atölyelere severek katılması ve ayrılması, öğrencilerde üretme hazzı sağlaması, okula bağlılığı arttırması, özgüven sağlaması, alternatif cazip atölyeler olması, atölye ortamının öğrencinin merak duygusunu arttırması, öğretmen ve öğrenci için özgür alan olması, yaşamsal beceriler edinilmesi, anlamlı ve kalıcı yeni öğrenmeler sağlaması, öğretmeni araştırmaya, hazırlanmaya teşvik etmesi, farklı disiplinlerin bir arada olması, öz düzenlemeyi sağlaması, yaratıcı düşünmeyi sağlaması. Aşağıda konuyla ilgili öğretmen ve veli görüşlerinden ve gözlemlerden alıntılar verilmiştir.

Karma yaş olması birçok alanda çocukları destekliyor, birbirileri ile paylaşımı güçlendiriyor yardımlaşmayı da arttırıyor aynı zamanda normal bir ders gibi değil de yaşamın için de bazı tonları görebiliyor örneğin dersiniz matematik şimdi bunu işliyor gibi deği yaptığı, bir solucan evinde, canlıların dünyası gibi diğer kazanımları da alabiliyor (Öğ4).

Çocukların atölyelere kendi istekleriyle gitmesi çok güzel (V1).

Atölyeleri çok faydalı buluyorum. Atölyeler hayatı pratiğe geçiriyor. Hayata dair en somut kazanımı sağlıyor. Mesela kuş kafesini çocuğa şablonla da çizdirerek mi göstermeli yoksa atölyede yaptırılmalı mı dersek atölyede yaparak yaşayarak öğrenmesi derim (V4).

Çocukların neredeyse tamamı istediğı atölyeye gidebiliyor. Günlük açılan atölyeler ile ilgi önceden çocuklara bilgi verilip hangi atölyeye gitmek istedikleri soruluyor. Atölyeler çocuklara somut deneyimler kazandırıyor. Çocuklar çoğunlukla atölyelerde mutlu ve istekli görünüyorlar (G6).

Öğrenci, öğretmen ve velilere göre atölyelere yönelik olumsuz görüşler ise şu şekildedir: Karma yaş grubunu yönetme güçlüğü, çocukların güvenliğini gözetmede zorlanma, çocukların beklentilerinin karşılanamaması, planlama ve hazırlık sürecinin zaman alması, atölye içeriğinin öğrenci yaşına ve ortama uygun planlanamaması, geri bildirim ve değerlendirmeye zaman kalmaması, süre sıkıntısı, değerlendirme sorularının nesnel olmaması, öğrencilerin atölye seçerken öğretmen tercihi yapması, atölye malzemeleri ve ortamın yetersiz olması. Aşağıda atölelere yönelik olumsuz görüşler için öğretmenlerin görüşlerinden ve gözlemlerden örnek alıntılar bulunmaktadır.

Ben buraya ilk başladığımda karma yaş olması beni çok zorlamıştı. Etkinlik yaparken bazen bütün çocuklar okuma yazma biliyor gibi tasarlıyordum. Bunu dönüştürene kadar atölyelerime sadece okuma yazma bilenlere yönelik atölye açmışım ama zamanla bende bir beceri gelişti ve atölyelerimi karma yaşa dönüştürüp birçok strateji geliştirdim (Öğ3).

Öğrenciler genellikle atölyelerde mutlu ve istekli görünüyorlar ancak bazen de başka şeyle ilgilenip atölyeden kopabiliyor ve atölyede sıkılabiliyorlar. Bazen de atölyelerde yapılan etkinlikler öğrencilerin tümünün yaşına uygun olmadığı için öğrenciler sıkılıyor (G5).

Hayal edilen atölye betimlemelerine göre öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri de şu şekildedir: Klasik derslik yerine heyecan verici atölye, atölyenin bahçede oluşturulması, öğrenci sayısının 20'den az olması, ulaşılabilir ve erişebilir yeteri kadar teknik malzeme ve materyal bulundurulması, her atölye için farklı alan olması, herkesin keyif alarak atölyeye gelmesi ve çalışması, atölyenin izlenmesi ve sürdürülebilir olması, her atölyenin bütün çocuklara ulaşması, atölyede yardımcı öğretmen veya gönüllü çalışanların olması. Hayal edilen atölye betimlemelerine ilişkin bazı öğrenci görüşlerinden yapılan alıntılar da şöyledir:

Her atölye farklı derslikte oluyor ve bir ayrı atölye sınıfımız da var. Her atölyenin konusuna göre yer değişebiliyor. Her atölyenin yapıldığı sınıfların renkleri var. Biz o renklere bakarak atölyemizi bulabiliyoruz mesela mavi renkli sınıfta işaret dili var. Sınıflar da tahta ve sıralar var. Yeteri kadar malzememiz var ama çocuklar atölye açınca bazı malzemeleri evden getirebiliyorlar. Ben sınıf yerine daha büyük bir atölye de olmak isterdim. Hem malzemelerin daha bol olduğu ve daha büyük bir sınıf olabilirdi. Hatta başka bir atölye binası bile olabilir (Ö1).

Hayalimde bir atölye ortamı var: duvarları renkli ve yıldızlı, öğrenci sayısı 10 olan bir atölye olabilir. Atölyede küçük küçük lambalar olabilirdi. Belki derslik yerine burada atölyeye katılmak isterdim (Ö3).

Öğrencilerin hayallerindeki atölyeleri dillendirmelerine bakıldığında, kolayca ulaşılamayacak, fantastik hayaller olmadığı görülmektedir. Dikkati çeken atölyelerde karma yaş uygulamasının olumlu ve olumsuz yanlarına değinilmiş olmasıdır. Bu konuda henüz bir uzlaşma sağlanamadığı düşünülebilir.

Atölyede Öğrenmeye İlişkin Görüşler

Tablo 3' te atölyede öğrenmeye ilişkin öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 3. Atölyede Öğrenme

Tema	Kod	Ö(n=10)	Öğ(n=7)	V(n=10)
Yeni öğrenmeler	Ekoloji atölyeleri, doğal malzemeler üretme	-	7	5
	El sanatları, dikiş, örgü	3	7	7
	Ahşap	2	1	1
	Bahçe, bitki, bahçıvan kavramları	-	4	-
	Resim, sanat	1	-	5
	Mutfak atölyeleri	1	1	1
	Okuma yazma	-	1	1
	İşaret dili	1	1	1
	Canlıların ihtiyaçları, ekosistem	2	-	1
	Matematik	1	1	-
	Deney	1	-	1
	Bilim ve kültür	1	2	2
Öğrenilenlerin yaşama uyarlanması	Evde ürün yapma	6	-	-
	Öğrendiklerimi başkalarına öğretebilme	5	-	-
	Okul dışındaki atölyelerde de uygulama	2	-	-
Süre hakkında	Atölye içeriğine göre süre değişebiliyor	10	6	9
	Süre yeterli	3	4	2
	Süre yetersiz	1	1	2
	Ön hazırlık ve geri bildirimle süre ayarlanabilir	-	1	2

Tablo 3'e bakıldığında öğrenci, öğretmen ve velilere göre atölyelerde yeni öğrenmeler: Ekoloji atölyeleri, doğal malzemeler üretme, el sanatları, dikiş, örgü, bahçe, bitki, bahçıvan kavramları, resim, sanat, mutfak atölyeleri, okuma yazma, işaret dili, canlıların ihtiyaçları, ekosistem, matematik, deney, bilim ve kültür atölyeleridir.

Atölyelerdeki yeni öğrenmelere ilişkin bazı alıntılar şöyledir:

Yeni şeyler öğreniyorum. Mesela ahşapta tahta boyamayı öğrendim. Matematik atölyelerinde matematiğim daha çok gelişti. Etkileşimli okumada öğretmen kitap okuyor ve resim çizmek haftamızı geliştiriyor (Ö8).

Öğrenme Ortamı Olarak Atölyelerin İncelenmesi: Bir Özel İlkokul Örneği

Benim atölyem de seraya gittik. Bahçe, bitki, bahçıvan kavramlarının olduğu bir kitap okuduk, sera ne diye sorduk birçoğu bilmiyordu. Serayı konuştuk sonra serayı ziyaret ettik örneğin oradaki ağaçlarda etiketler vardı, ağaçların başka ülkelerden geldiğini öğrendiler (Öğ2).

Öğrenciler atölyelerde yeni bir dil, ahşap boyama, dikiş dikme, kompost yapma, kek yapma gibi bilim, kültür, edebiyat, ekoloji vb bir çok konuda yeni şeyler öğreniyorlar (G8).

Öğrenci, öğretmen ve velilere göre öğrenciler öğrendiklerini ailesine öğretme, evde de öğrendikleri ile ilgili ürün yapma, öğrendiklerini okul dışında kullanma ve ileride başkalarına öğretebilmektir.

İşaret dilinde öğrendiklerimi evdekilerde öğretiyorum. Mesela el sanatları atölyesinde öğrendiğim batik boyayı evde de kullanmayı düşünüyorum (Ö3).

Mesela deney atölyesinden gelen bir çocuk sınıfa gelip hemen arkadaşlarına öğrendiklerini aktardığına şahit oldum. Bazı şeylerin çocuklara çok çarpıcı olması ilk defa öğrendiklerinden kaynaklanıyor olabilir. Sorgulama yeteneğini geliştiriyor. Oğlum eve geldiğinde bize öğrendiklerini gösteriyor (V2).

Öğrencilerin En Sevdikleri ve Sıkıldıkları Atölyelere İlişkin Görüşler

Tablo 4'te öğrencilerin en sevdikleri ve sıkıldıkları atölyelere ilişkin öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri alınmıştır.

Tablo 4. Öğrencilerin En Sevdikleri ve Sıkıldıkları Atölyeler

Tema	Kod	Ö(n=10)	Öğ(n=7)	V(n=10)
En sevilen atölyeler	El sanatları	8	2	-
	Ekoloji atölyeleri	3	5	2
	Spor	4	-	3
	Etkileşimli okuma	4	-	2
	İşaret dili	5	-	1
	Resim ve sanat	3	1	2
	Deney atölyesi	3	-	3
	Örgü atölyeleri	3	-	2
	Mutfak atölyeleri	3	-	1
	Matematik atölyeleri	5	2	-
	Oyun atölyeleri	3	1	-
	Süreli atölyeler	2	1	-

Öğrencilerin sıkıldıkları atölyeler	Matematik atölyesi	1	-	-
	Resim atölyesi	1	-	-
	Yoga atölyesi	1	-	-
	Kurabiye atölyesi	1	-	-
	Etkileşimli okuma	1	-	-
Sıkılma gerekçeleri	Hareketli ve gürültülü olması	2	1	2
	Eğlenceli bulmama	5	-	-
	İlgisini çekmeme	4	-	-
	Atölyeyi birlikte seçtiği arkadaşı ile küs olma	-	-	2
	Etkinliği yaparken kendisine sıra gelmesini bekleme	1	-	-
Sevilen atölyelere ilişkin gerekçeler	Yapılan etkinliği sevme	10	1	6
	Yeni bir şey araştırıp üretme isteği uyandırması	2	4	2
	İyi hissettirmesi	3	3	2
	Eğlenme	5	3	-
	Başlanılan işin tamamlanabilmesi	2	1	3
	Yeni öğrenmeler sağlaması	2	4	-
	Sevilen arkadaşlarıyla beraber katılma	4	-	1
	Etkileri ve yansımalarının iyi olması	-	3	-
Yaşamsal olması	-	3	-	

Tablo 4'e göre öğrencilerin severek katıldıkları, öğretmenlerin seçerek açtıkları ve velilerin çocukları tarafında sevdiklerini ifade ettikleri atölyeler El sanatları ve Ekoloji atölyeleri olmakla beraber; İşaret dili, Deney atölyesi, Mutfak atölyeleri, Spor, Matematik, Resim ve sanat, Süreli atölyeler de sevilen atölyelerdir.

Öğrencilerden alınan görüşlere göre en sıkıldıkları atölyeler: Matematik atölyesi, Resim atölyesi, Yoga atölyesi, Kurabiye atölyesi, Drama atölyesi, Etkileşimli okuma atölyesi şeklindedir.

Kurabiye atölyesi, çünkü çok gürültü vardı herkes sürekli kurabiye yapmak için bir şey koymak istiyordu bu yüzden çok sıkıldım (Ö4).

Öğrenci, kurabiye atölyesinde öğretmen malzemeleri dağıttıktan sonra öğrencilerin sırasını beklemeden malzeme koymaya çalışması ve sürekli kurabiye hamuruna bir şeyler koymak istediklerini bu nedenle de çok gürültü oluştuğunu söylemektedir.

Drama atölyesinde sıkıldım. Oyun oynayacaktık ama bu oyun bana eğlenceli gelmedi bu yüzden sıkıldım (Ö8).

Öğrenci oynanan oyunları eğlenceli bulmadığını ve bu nedenle sıkıldığını ifade etmektedir. Ayrıca Resim, Matematik ve Etkileşimli okuma atölyeleri bir kısım öğrencinin sevdiği, bir kısım öğrencinin ise sıkıldığı atölyelerdir.

Öğrenci, öğretmen ve velilerin sevilen atölyelere ilişkin gerekçeleri şunlardır: başlanılan işin tamamlanabilmesi, yeni öğrenmeler sağlanması, yeni bir şey araştırıp üretme isteği uyandırması, iyi hissettirmesi, eğlenme, yapılan etkinliği sevme, sevilen arkadaşlarıyla beraber katılma, etkileri ve yansımalarının iyi olması, yaşamsal olması, atölye sahibinin/ atölyelistin etkili rehberliği, atölyede sakin bir ortam olmasıdır. Öğrencilerin tümü ve velilerin büyük çoğunluğu atölyede yapılan etkinliğin sevilmesini öğretmenlerin büyük çoğunluğu ise atölyelerin yeni öğrenmeler sağlanmasını atölyeyi sevme gerekçesi olarak ifade etmişlerdir.

El işi yaparken kendimi iyi hissediyorum, bilmediğim bir dil öğrenmek hoşuma gidiyor ve yeni bir şey araştırmak çok güzel, "Araştırmacı ben" atölyesinde yeni şeyler öğreniyorum (Ö3).

El işi ve Mutfak atölyelerini eğlenceli oldukları için seviyorum. Keyif alıyorum. Mesela yemek yapmak benim hoşuma gidiyor (Ö10).

Ekolojiye ilgim olduğu için en sevelerek açtığım atölyeler Ekoloji atölyeleri. Bu atölyeler bana da iyi geliyor. Ekolojik temizlik malzemeleri yaparken çok eğleniyorum. Hep birlikte okula temizlik malzemeleri yapıyoruz aynı zamanda eve götürmek için de yapıyorlar (Öğ6).

Ekoloji atölyelerini sevmesinin nedeni karışım yapmayı sevdiğini biliyorum, evde de karışım yapar hep. Ellerini kullanmayı seviyor. Ekoloji konusunda da kızımın sağlıklı olmak ve vücuduna bakmak konusunda kendince bir merakı var bu yüzden doğal malzemeler üretmeyi seviyor (V4).

Araştırmacı gözlemine ilişkin alıntılardan bazıları da şöyledir:

Öğrenciler neredeyse tüm atölyelere isteyerek katılıyorlar. İsteyerek katıldıkları için yapılan etkinliklerden keyif alıyorlar, yüz ifadelerinde mutluluk var, arada şakaşarak eğleniyorlar. Ancak atölye konusu öğrencilerin dikkatini çekmediği ve yapılan etkinliğin öğrenci yaşına uygun olmadığı zaman öğrenciler süreçten kopuyor ve sıkılıyorlar (G10).

Atölyelerde Kullanılan Öğretim Yöntem ve Tekniklerine İlişkin Görüşler

Tablo 5'te atölyelerde kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerine ilişkin öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri sunulmuştur.

Tablo 5. Atölyelerde Kullanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Tema	Kod	Ö(n=10)	Öğ(n=7)	V(n=10)
Öğretim yöntem ve teknikleri	Gösterip yaptırma	-	6	4
	Dönüt verme	-	6	3
	Cesaretlendirme	-	7	2
	Dikkat çekme	-	5	2
	Soru cevap	-	3	2

Tablo 5'e bakıldığında öğretmen ve velilerin görüşlerine göre atölyelerde kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri: dikkat çekme, gösterip yaptırma, dönütte bulunma, güven verme, cesaretlendirme ve soru cevap yöntemi kullanılmadığı görülmüştür. Aşağıda ilgili bir alıntıya yer verilmiştir.

Atölyeye geldiğimizde yapacağımız iş ne ise onun hakkında konuşuyoruz sonra bugün ne yapacağımız konusunda konuşuyoruz ve malzemeleri çocuklara dağıtıyoruz. Eğer varsa ufak bir video izliyoruz öncesinde işimizi yapmadan, sonrasında atölyeye geçiyoruz. En sonda ise atölye ile ilgili bir değerlendirme istiyorum çocuklardan nasıldı, haftaya eklemek istediğiniz bir şey var mı bu şekilde de bitiyor. Atölye de süreçten kopan bir çocuk olursa öncelikle neden katılmak istemiyor bir şeye ihtiyacını var onu anlamaya çalışıyorum bir ihtiyacı var ise dinlenmek, uyumak vb. onun içinde diğerlerini rahatsız etmeyecek dikkatini bozmayacak bir alan yaratmaya çalışıyorum daha sonra isterse bizi izleyebileceğini söylüyorum. Toparlama aşamasında toparlanmaya başlasınlar diye süreyi hatırlatıyorum, herkes yavaş yavaş toparlandıktan sonra kalanları birlikte topluyoruz. En sonda da çocuklardan geri bildirim alıyorum (Öğ4).

Yukarıdaki alıntıda öğretmenin video izleterek dikkat çektiği atölye sonunda da değerlendirme yaptığı, öğrencileri katılım için cesaretlendirdiği göze çarpmaktadır. Araştırmacı gözlemine ilişkin ilgili alıntılarda şöyledir:

Atölyelistler, atölyelerde eğitim durumu aşamaları olarak çoğunlukla dikkat çekme, güdüleme, hedeften haberdar etme, geliştirme, değerlendirme aşamalarını kullanıyorlar. Eğitim yöntem ve tekniği olarak çoğunlukla gösterip yaptırma ve örnek gösterme yöntemleri tercih ediliyor. Neredeyse her atölye sonunda öğrencilere, atölyeyi nasıl buldukları, beğendikleri ve beğenmedikleri yönleri, tekrar böyle bir atölyeye katılıp katılmak istemedikleri soruluyor (G18).

Gözlem alıntıları da diğer bulguları destekler niteliktedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Öğrenme ortamları olarak atölyelerin incelendiği bu çalışmada, öğretmen ve veli görüşlerine göre; atölyeler çocukların ders dışında vakit geçirdikleri akademik kaygı olmaksızın yaratıcılıklarının desteklendiği ortamlardır. Haftada bir kez okul meclisi ve her gün, güne başlarken ve günü bitirirken çember ritüelinin olması okulu diğer okullardan farklı kılan özelliklerdendir. Bu özellikler okulu çocukların ihtiyaçlarının önemsendiği anlayışlı, demokratik ve özgür bir ortama dönüştürmektedir. Antovska ve Kostov'un (2016) "İlköğretimde öğretmenler, öğrenciler ve ders dışı aktiviteler" isimli, ilköğretimde ders dışı etkinliklerden sağlanan faydaları araştırdıkları çalışmalarında da eğitim programlarının yapısı ve öğrenci inisiyatifinin bir araya gelmesiyle daha özgür öğrenme ortamları oluşabildiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Öğretmen ve veli görüşlerine göre; atölyeler anlamlı ve kalıcı yeni öğrenmeler sağlamaktadır. Atölyeler üretme hazzı sağlayarak yaratıcı düşünmeyi desteklemektedir. Çok çeşitli atölyeler ve her atölyenin hedeflediği bir kazanımı bulunmaktadır. Bodur'un (2019) "Bilim ve mühendislik uygulamaları temelli etkinlik atölyeleri" çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşmıştır. Öğrencilerden alınan görüşlere göre atölyeler ile gerçekleştirilen modül serisinin öğrencilerin öğrenme sürecini olumlu yönde etkilediği ve öğrencilerin bilimsel araştırma, tasarlama ve yazma becerilerini geliştirdiği ortaya çıkmıştır. Ok'un (2018) "Konya bilim merkezinde gerçekleştirilen atölye çalışmalarının ilkökul ve ortaokul öğrencileri tarafından değerlendirilmesi" isimli çalışmasında da bilim merkezlerindeki atölyelerin yeni ve kalıcı öğrenmeler sağladığı sonucuna ulaşmıştır.

Velilere göre; atölyeler öğrencilerin ve velilerin okula bağlılığını arttırmaktadır. Öğrenci, öğretmen ve velilerin büyük çoğunluğuna göre; atölyeler, öğrencilere öğrenci merkezli yaparak yaşayarak özgür öğrenme ortamları sunmaktadır. Atölyeler, öğrencilerin merak duygusunu arttırmaktadır. Traversa vd.'nin (2017) obezite, diyabet, gıda alerjisi ve gıda kaynaklı salgınlar gibi gıda kaynaklı hastalıkları önlemek için, tüketicileri, özellikle çocukları, uygulanacak uygun davranışları öğrenmeye yönelik eğitim deneyimlerine dâhil ettikleri "Gıda Güvenliği ve Sürdürülebilir Beslenme Atölyeleri: İtalya, Torino'daki İlkokul Çocukları İçin Eğitim Deneyimleri" isimli çalışmaların da çocukların merak duygularını arttırdığı bu sayede mikroplara ve hastalıklara karşı daha dikkatli davrandıkları sonuçlarına ulaşmıştır.

Öğretmen ve velilere göre; atölyeler akran öğrenmesine zemin hazırlamaktadır ancak atölyelerdeki karma yaş uygulaması zaman zaman atölye yönetimini güçleştirmektedir. Farklı yaş gruplarının bir arada olduğu atölyelerde atölye içeriği zaman zaman öğrenci yaşına ve ortama uygun planlanamamaktadır. Araştırmacı gözlemlerine göre de benzer şekilde; atölye konusu öğrencilerin dikkatini çekmediği ve yapılan etkinliğin öğrenci yaşına uygun olmadığı zaman öğrenciler süreçten kopabilmektedirler. Şimşek' in (2014) "İlkokul 1. Sınıf 60-72-84 Aylık Karma Yaş Grubu Çocukların

Öğrenim Gördüğü Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları sorunlara İlişkin Görüşleri” isimli çalışmasında da farklı yaş grubundaki çocukların bir aradayken öğrenme düzeyleri arasındaki farklılıklar dikkat çekmiştir. Atölyeler öğretmeni araştırmaya teşvik etmektedir. Ancak öğretmenlere göre atölyeleri planlama ve hazırlık süreci öğretmenler için zaman alıcı olmaktadır. Atölyeler zaman ve mekâna göre dönüştürülebilmesine ve her ortamda yapılabilmesine rağmen öğretmen, öğrenci ve velilere göre atölyelerde malzemeler ve ortam yetersiz kalabilmektedir. Araştırmacı gözlemlerine göre de mevcut mekânın atölyeler için yeterli olduğu görülse de bazı atölyeler için daha geniş ve bol malzemeli ortamlara ihtiyaç duyulmaktadır. Öğrenci, öğretmen ve velilere göre; öğrenci sayısının az olduğu, rahat çalışma ortamı ve ulaşılabilir malzemelerin olduğu daha büyük atölye sınıfları hayal edilen atölyelerdir. Öğrenciler daha çok bahçenin kullanıldığı, öğretmenler ise çok materyalli geniş mekânlı atölyeler hayal etmektedirler. Mertoğlu’nun (2019) “Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Farklı Öğrenme Ortamlarında Gerçekleştirdikleri Okul Dışı Etkinliklere İlişkin Görüşleri” isimli çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre öğretmen adaylarının hepsi gerçekleştirdikleri farklı okul dışı geziler sayesinde okul dışı öğrenme ortamlarını oldukça yararlı bulduklarını belirtmişler, görerek-yaşayarak-eğlenerek ve kalıcı bir şekilde öğrenme gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Bazı atölyelerde geri bildirim ve değerlendirmeye zaman kalmamaktadır. Araştırmacı gözlemlerine göre de bazı atölyelerde süre yeterlyken bazı atölyelerde ürün/performans değerlendirme için yeteri zaman ayrılamamaktadır. Değerlendirme sorularının nesnel olmadığını ifade edilmesi, atölyelere ilişkin velilerin olumsuz olarak ifade ettikleri görüşlere örnek oluşturabilir.

Öğrenci, öğretmen ve velilerin büyük çoğunluğuna göre: çocukların atölyelere seveerek katılması ve ayrılması atölyelerin olumlu bulunan yanlarındandır. Farklı disiplinlerin bir arada olduğu el sanatları, mutfak, ekoloji atölyeleri özgüven ve öz düzenlemeyi sağlamaktadır. Bu tür atölyelerde öğrenciler ve öğretmenler okulun da kullanabileceği malzemeler üretmektedir. Örneğin; mutfak atölyelerinde yapılan bir keki ara öğün saatinde tüm okul tüketebilmektedir. Ekoloji atölyelerinde yapılan doğal bir sıvı sabun okul lavabosunda kullanılmaktadır. Özdemir’in (2017) çalışmasında da Finlandiya’daki ders dışı öğrenme ortamlarındaki etkinliklerde öğrencilerin yaşamsal beceriler kazandıkları sonucuna varılmıştır. Ok’un (2018) çalışmasında da öğrencilerden alınan görüşlere göre; öğrenciler atölyelerde kendilerini rahat ve huzurlu hissettiklerini, yeni şeyler öğrendiklerini ve mutlu olduklarını ifade etmişlerdir.

Öğrencilere göre; atölyeler seçilirken dersler seçilememektedir. Bodur’un (2019) çalışmasında da oylamaya (demokrasi ile seçim) dayalı alternatif bir modül serisi geliştirilmiştir. Bu da öğrenme sürecini olumlu yönde etkilemiştir. Dersler uzun ve yorucu ancak atölyeler eğlenmeye ve üretmeye yöneliktir.

Öğrenci, öğretmen ve velilere göre; atölyelerde el sanatları, ahşap, bitkiler, resim, sanat, mutfak becerileri, işaret dili, canlıların ihtiyaçları, ekosistem, deney, kütüphane-

cilik, akıl oyunları, gezegenler, geri dönüşüm malzemelerinin kullanımı ve temel genel kültür bilgileri gibi pek çok alanda yeni öğrenmeler gerçekleşmektedir. Çok çeşitli atölyelerin olması öğrencilerin bireysel ilgi alanlarını ve yeteneklerini de desteklemektedir. Atölyede öğrenilenler öğrenciler tarafından evde, okulda ve dışarıdaki yaşamlarında kullanılmaktadır. Özdemir'in (2017) çalışmasında öğrencilerin ders öğrenme ortamlarında yaşamsal beceriler edindikleri ve gerçek olayları gözlemleme fırsatı elde ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Somay'ın (2017) çalışmasındaki araştırma sonuçlarına göre de yaşamsal beceriler kazandıran üretim ve el işi gibi çok çeşitli atölyelerin çocukların kontrol sahibi olmasını sağladığı vurgulanmıştır.

Öğrenci, öğretmen ve velilerin büyük çoğunluğuna göre; en sevilen atölyeler el sanatları ve ekoloji atölyeleridir. Ekoloji atölyelerinde doğal ve sağlıklı ürünler üretilmektedir. Öğrenciler; ilgilerini çekmeyen ve eğlenceli bulmadıkları durağan atölyelerde sıkılmaktadırlar. Kendilerini iyi hissettikleri, yeni şeyler ürettikleri, yaşamsal beceriler edindikleri atölyeleri ise sevmektedirler. Papak ve Orbanic (2011) çalışmalarında ders dışı etkinliklerin öğrencilerin beceri ve yeteneklerini geliştirdiği ve etkinliklere katılma isteklerini arttırdığı için ders dışı etkinlikleri sevdiklerinden bahsetmişlerdir. Resim, Matematik ve Etkileşimli okuma atölyeleri öğrencilerin bir kısmının sevdiği bir kısmının ise sıkıldığı atölyelerdir. Öztapak (2017) ilkokul öğrencilerinin okul algısına ilişkin çalışmada öğrencilere (140) "Okulla ilgili sen sevdiğiniz şey nedir?" diye sorusuna öğrencilerin azınlıkta olan kısmı "Resim (3), Matematik (3) ve Kitap okuma (4)" olarak cevap vermiştir. Benzer olarak bu çalışmada da bazı etkinliklerden sıkılma ve sevmelerinin öğrencilerin etkinliklere yönelik beklentilerindeki farklılıktan kaynaklandığı düşünülebilir.

Çalışma sonuçlarına bakılarak geliştirilen öneriler şöyledir. Sonuçlar doğrultusunda ders dışı atölye uygulamalarının öğretmen yetiştiren kurumlar da dâhil tüm eğitim kurumlarında yer alması ve planlanması önerilmektedir. Öğrencilerin doğal ve sağlıklı ürünler tüketmeleri için öğrencilerin keşfederek öğrenecekleri, üretecekleri, doğa ile iç içe oldukları bahçe, orman, açık mutfak gibi öğrenme ortamları oluşturulabilir. Akran öğrenmesine zemin hazırlayan atölyelerdeki karma yaş uygulamalarının dezavantaja dönüşmemesi için atölye içeriklerinin öğrenci yaşına, yeteneğine ve ortama uygun planlanabilir. Atölyeyi planlayan ve uygulayan öğretmenlere eğitim dönemi başında programlı bir atölye ve ortama uyum eğitimi verilebilir. Atölye ve gönüllülerden oluşan atölyelist sayısı artırılabilir.

Bu çalışma bir özel ilkokul örneği ile sınırlandırılmıştır. Bundan sonraki çalışmalar için okul sayıları artırılabilir. Öğrenme ortamı olarak atölyelere ilişkin benzer çalışma MEB'in 2023 vizyonu kapsamında açılması planlanan ve pilot uygulaması yapılmaya başlanan "tasarım ve beceri atölyeleri" için de yapılabilir. Öğrenme ortamı olarak atölyelere ilişkin farklı ülkelerdeki okul uygulamaları ile ülkemizdeki uygulamalar karşılaştırılabilir.

Kaynakça

- ALKAN, C. (2011). *Eğitim teknolojisi*. Ankara: Anı.
- ANTOVSKA, A. and Kostov, B. (2016). Teachers, students and extracurricular activities in primary education. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education; Vranje*, 4(1), 49-53. <https://search.proquest.com/openview/f388e51fcb067da8800074c70c765169/1?pq-origsite=gscholar&cbl=4402925> sayfasından erişilmiştir.
- ARI, A. (Ed.). (2015). *Eğitim programı temeller, ilkeler ve sorunlar*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- AYKAÇ, N. (2005). Öğretme ve öğrenme sürecinde aktif öğrenme yöntemleri. Ankara: Naturel.
- BACANLI, H. (2005). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel.
- BARNES, H. (1990). *Waldorf education an introduction*. Fair Oaks: AWSNA https://www.waldorf-library.org/images/stories/articles/barnes_introwaldorfed.pdf sayfasından erişildi.
- BERBEROĞLU, E. ve Uygun, S. (2013). Sınıfdışı eğitimin dünyadaki ve Türkiye'deki gelişim durumunun örgün ve yaygın eğitim kapsamında incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 32-42.
- BODUR, N. C. (2019). Özel yetenekli 5.sınıf öğrencileri için öğrenci seçimine dayalı bir modül serisi geliştirme çalışması: Bilim ve mühendislik uygulamaları temelli etkinlik atölyeleri (Yüksek Lisans Tezi) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> sayfasından erişilmiştir.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi.
- CHIU, C. Y., and Lau, E. Y. H. (2018). Extracurricular participation and young children's outcomes in Hong Kong: Maternal involvement as a moderator. *Children and Youth Services Review*, 88, 476-485.
- ERTUĞRUL, K.E. (2019, Mart 11). Hollanda okulları gezisi 2. *Milliyet*. <http://blog.milliyet.com.tr/hollanda-okullari-gezisi-2/Blog/?BlogNo=604962> sayfasından erişilmiştir.
- GOSSER, D. K., and Roth, V. (1998). The work shop chemistryproject: *Peer-ledteam-learning*. *Journal of Chemistry. Education*, 75(2), 185.
- HAYKIR, M. (2010). *Eğitim fakülteleri resim bölümü öğrencilerinin anasanaat atölye derslerine karşı tutumlarının, sanat etkinliklerini izleme edimleri ile beğeni düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- HEWETT, V. M. (2001). Examining the Reggio Emilia Approach to Early Childhood Education. *Early Childhood Education Journal*, 29(2), 95-100.
- KENAVLI, S. (2017). *Ortaokul görsel sanatlar eğitimi öğretmenlerinin görsel sanatlar dersinin atölye'de işlenmesi ile ilgili görüşlerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Öğrenme Ortamı Olarak Atölyelerin İncelenmesi: Bir Özel İlkokul Örneği

- KORKMAZ, H. E. (2013). *Okullarda demokratik eğitim ortamının gerçekleşmesine yönelik öğretmen algıları*. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- KILIÇ, A. Aydın, M., Ökmen, B. ve Şahin,Ş. (2019). *Kuramdan uygulamaya ihtiyaç belirleme*. Ankara: Pegem Akademi.
- KIRATLI, D. (2005). *Eğitim fakülteleri resim-iş öğretmenliği programındaki ana sanat atölye derslerine ilişkin öğretim elemanı ve öğrenci görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- MARTON, F., and Booth, S. (1997). *Learning and awareness*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- MEB. (2018). 2023 Eğitim Vizyonu. https://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf adresinden 24.12.2020 tarihinde erişilmiştir
- MERTOĞLU, H., (2019). Fen Bilgisi öğretmen adaylarının farklı öğrenme ortamlarında gerçekleştirdikleri okul dışı etkinliklere ilişkin görüşleri. *İnformel Ortamlarda Araştırmalar Dergisi (İAD)*, 4(1), 37-60. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/741611> sayfasından erişilmiştir.
- MİLES, M, B., and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook. (2nd ed)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- NOTARA, V., Kanellopoulou, A., Diamantis, D. V., Antonogeorgos, G., Magriplis, E., Rojas-Gil, A. P., Kornikali, E.N., Kostı, R. I, Lagiou, A. ve Panagiotakos, D. B. (2021). Extracurricular activities and childhood obesity: An epidemiological study among 10–12 years old children. *Children and Youth Services Review*, 120 (105760), 1-7
- OK, Z. (2018). *Konya bilim merkezinde gerçekleştirilen atölye çalışmalarının ilkokul ve ortaokul öğrencileri tarafından değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- ÖZDEMİR, A. (2017). Bütün öğrencilerin okulu Finlandiya okulları. *İnformel Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 59-91. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/328881> sayfasından erişilmiştir.
- ÖZTABAK, M. Ü. (2017). İlkokul 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin okul algısı. *Yaşadıkça Eğitim*, 31(1), 103-124.
- ÖZYILMAZ, S. (2009). *Meslek liselerinde atölyelerin (uygulama ortamlarının) etkin kullanılabilirliği ve öğrenme üzerindeki rolü* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- PAPAK, P. P. and Orbanic, S. V. (2011). Stimulating active learning in Extracurricular activities through Contemporary work strategies. *Metodički Obzori: Časopis Za Odgojno-Obrazovnu Teoriju i Praksu*, 6(2), 5-21. <https://doi.org/10.32728/mo.06.2.2011.01>

- PEKDOĞAN, S. (2016). A Study on the Reggio Emilia Approach. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aibuefd/issue/1489/17998> sayfasından erişilmiştir.
- REYHANLI, U. (2012). *Resim-iş eğitimi anasanat heykel atölyelerinde desen-ön etüt çalışmalarının heykel çalışmaları üzerindeki etkisinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- RUSSELL, M. G., Hey, R. N., Thoen, G. A., and Walz, T. (1978). The choice of childlessness: A workshop model. *Journal of Family Coordinator*, 27(2), 179-183. Retrieved from <https://www.ponline.org/node/501149>
- SABO, H. M., and Muresianu, M. (2015). Optimizing strategies for the inter-individual relationships in primary school through the extracurricular activities. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 180, 696-701.
- SENEMOĞLU, N. (2002). *Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi kitabevi.
- SOMAY, B. (2017). İstanbul Modern Müzesi'ndeki sanat atölyelerinin çocuklara uygun informal öğrenme ortamı olarak gözlemlenmesi (Yüksek Lisans Tezi) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> sayfasından erişilmiştir.
- SUMMERHİLL: Özgürlüğün işe yaradığını gösteren okul (2014). <https://www.egitimpedia.com/summerhill-ozgurlugun-ise-yaradigini-gosteren-okul/>, sayfasından erişilmiştir.
- SUMMERHİLL SCHOOL (2019). <http://www.summerhillschool.co.uk/an-overview.php> sayfasından erişilmiştir.
- ŞİMŞEK, M. (2014). İlkokul 1. sınıf 60-72-84 aylık karma yaş grubu çocukların öğrenim gördüğü sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- TAHİRA, Z. M., Hassana, N. A., and Othmana, N. (2013). Performance measurement for extracurricular management at secondary school level. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 81, 438-442.
- TÖRE, E. (2017). Öğretmenlerin mesleki gelişimi için atölye çalışması modeline dayalı bir uygulamanın geliştirilmesi ve değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 46, 133-150. <https://doi.org/10.15285/maruaebd.2740>
- TRAVERSA, A., Adriano, D., Bellio, A., Bianchi, D.M., Gallina, S. Ippolito, C., Romano, A., Durelli, P., Pezzana, A., and Decastelli, L. (2017). Food Safety and Sustainable Nutrition Workshops: Educational Experiences for Primary School Children in Turin, Italy. *Ital J Food Saf*, 6(1), 6177. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5337781/> sayfasından erişilmiştir.
- UĞURLU, F. (2007). *Türkiye'de modern resmin lisans düzeyindeki resim atölye derslerine yansımaları*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Öğrenme Ortamı Olarak Atölyelerin İncelenmesi: Bir Özel İlkokul Örneği

- YALNIZOĞLU, T. (2013). *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi G.S.E Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalında verilen temel tasarım eğitiminin 4. sınıf öğrencilerinin resim atölye çalışmalarına yansması* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- YILDIRIM, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- YILDIZ, Ç. (2004). *Atölye ve laboratuvar dersleri öğretmenlerinin okul yönetimine katılma düzeyleri (Kıvrakkale ili örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- YOLCU, H., Barış, A., ve Bakar, H. (2017). Opinions of parents about the extra curricular educational activities carried out in the context of the children's clubs Ailelerin çocuk kulüpleri kapsamında yürütülen müfredat dışı eğitsel etkinliklere ilişkin görüşleri. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 4781-4796.
- ZARSKE, M., Sullivan, J., Carlson, L., ve Yowell, J. (2004). *Teachers teaching teachers: Linking K-12 engineering curricula with teacher professional development*. In Proceedings of the 2004 ASEE Annual Conference, Salt Lake City, Utah. <https://peer.asee.org> sayfasından erişilmiştir.